

УДК 37.041:378-057.212:338.48(100)

М. М. Чикалова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СФЕРИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Стаття присвячена актуальності визначення педагогічних чинників, що впливають на розвиток мотивації студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Туризм» у вищих навчальних закладах. Наведено приклади застосування мотивації студентів у деяких зарубіжних закладах освіти туристичного спрямування. Проаналізовано навчальні мотиви студентів та основні методичні прийоми сприяння розвитку мотивації з огляду на специфіку майбутньої професії. Розглянуто окремі ефективні стимули до вдосконалення знань і навичок студентів. Підкреслено роль іноземних мов у майбутній професійній діяльності фахівців сфери міжнародного туризму. Окреслено перспективи подальших наукових розвідок з даної проблеми.

Ключові слова: педагогічні умови, мотивація, міжнародний туризм, туристська освіта, теоретичне навчання, практична підготовка.

Постановка проблеми. Проблема використання мотивації в процесі підготовки майбутніх фахівців, а також їх практичної діяльності була й залишається актуальною, особливо в тих випадках, де очікується ефективне отримання результату. Це, передусім, стосується галузі освіти, коли позитивний результат у майбутньому прямо залежить від знань, умінь і навичок, набутих у навчальних закладах.

Сучасні вимоги щодо рівня професійної підготовки фахівців сфери туризму, як внутрішнього, так і міжнародного, на перший план висувають потреби формування креативної, відповідальної, дієвої особистості – майбутнього конкурентоспроможного фахівця. І в цьому процесі активно задіяні обидві сторони (студент і викладач): сучасний студент повинен відчувати відповідальність за якість свого навчання, у той час, як перед викладачами стоїть завдання розвинути інтерес студента до набуття знань, сформувати професійно-спрямовану мотивацію до навчання. Мотивація повинна сприяти реалізації поставлених завдань на всіх етапах теоретичної та практичної підготовки.

Аналіз актуальних досліджень. На сучасному етапі проблема розвитку мотивації до навчання та практичного застосування набутих знань виходить у педагогіці на перший план, адже як процес засвоєння знань, так і кінцевий результат значною мірою залежать від зацікавленості студента, його життєвої позиції та планів на майбутнє. Питання мотивації студентів підіймалися та досліджувалися в роботах Л. Буйновської, В. Власової, О. Гребенюк, В. Давидова, О. Леонтьєва, А. Маркової, А. Маслоу, П. Якобсона та ін.

Поняття мотивації не є однозначним. Це цілий комплекс процесів, факторів та механізмів, що сприяють подальшій активізації зусиль, спрямованих на навчальний процес і трудову діяльність [3, 171]. Розвиток позитивних навчальних мотивів – невід’ємна складова частина в процесі підготовки й розвитку студента як особистості.

Мета статті – визначити педагогічні умови, що сприяють розвитку мотивації студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Туризм».

Виклад основного матеріалу. Питання мотивації студентів в умовах ринкової економіки у сфері міжнародного туризму набуває все більшої ваги. Від того, яким чином випускники вишу зуміють застосувати набуті знання та вміння у своїй подальшій трудовій діяльності, значною мірою залежить їхнє майбутнє. Саме викладачі повинні знайти такі педагогічні шляхи зацікавленості студента в отриманні ґрунтовних знань, які допоможуть йому стати конкурентоспроможним на ринку надання туристичних послуг.

Не викликає сумнівів той факт, що мотивація сучасного студента прямо пов’язана із задоволенням його потреб у майбутньому. Так, О. Леонтєв вважає, що «у якості мотиву виступає не сама потреба, а предмет потреби, тобто в якості мотиву слід розуміти саме певну потребу» [2]. Потреби – це стан певної нестачі чогось і природне бажання його отримати. Потреби й мотиви не є тотожними поняттями. Потреба сприяє активізації зусиль, а мотив спрямовує ці зусилля на досягнення певної потреби. Одна й та сама потреба може обумовлювати різні мотиви, як і різні потреби можуть викликати однаковий мотив [6, 70].

Практично кожна майбутня професія потребує реалізації таких педагогічних умов, які дозволяють поєднати навчальний процес і підготовку до майбутньої професійної діяльності. Однак, професія фахівця сфери міжнародного туризму вимагає особливої уваги щодо комплексного зміцнення практичного спрямування навчання, свідомої активності студентів і їх теоретичної підготовки.

До навчальних мотивів під час підготовки студентів у вищих навчальних закладах і відповідно до мети їх навчання за спеціальністю «Туризм», передусім, відносимо такі:

– *пізнавальні мотиви* (розширення світогляду, набуття теоретичного й практичного досвіду під час стажувань, виробничих практик у межах країни та за її кордонами тощо);

– *професійні мотиви* (отримати бажану професію та релевантну роботу);

– *соціальні мотиви* (самоутвердження серед однолітків, престижність професії, отримання певного соціального статусу після закінчення вишу);

– *прагматичні мотиви* (кар'єрне зростання, матеріальний добробут) тощо [3, 172].

На думку багатьох педагогів-науковців, в університетському середовищі доцільно створити такі педагогічні умови, які б дієво впливали на мотивацію студентів до навчального процесу. І в цьому випадку під час підготовки фахівців для сфери міжнародного туризму значну роль гратиме оптимальне паралельне поєднання вивчення теоретичного матеріалу, самостійної роботи та практичного застосування набутих знань, а також використання найсучасніших інформаційних технологій, комунікаційних навичок і комплексу навчально-тренувальної бази: міні-готелів, міні-ресторанів, міні-турагенцій тощо з реальними замовленнями, гостями, туристами. Як варіант, можна організувати відкриття профільних кафедр безпосередньо на базі готельно-ресторанних комплексів міста. Такий підхід зможе забезпечити формування професійних умінь на конкретних робочих місцях, а також допомогти швидше й легше адаптуватися до звичайних умов після закінчення навчання, наприклад, під час працевлаштування чи відкриття власного бізнесу.

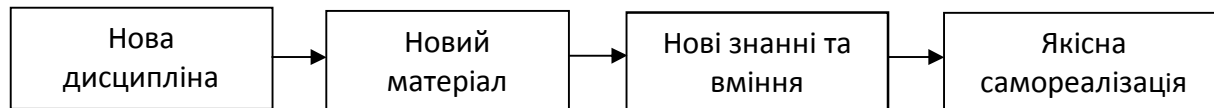
Ефективним стимулом до вдосконалення знань і навичок студентів стане матеріальне заохочення за результати стажування/практики та за відповідність їх більшості критеріїв якісного фахівця, оскільки матеріальні заохочення, високий рівень заробітної плати в обраній професії є одним із важливих факторів формування мотивації майбутньої професійної діяльності студента [5, 28].

Такий підхід до навчального процесу сприятиме не лише здобуттю необхідних специфічних знань, але й дасть студентам шанс отримати реальний досвід роботи у сфері гостинності.

До специфіки підготовки фахівців туристичної сфери відносимо й обов'язкове володіння іноземною мовою/мовами професійного спрямування, інформаційними технологіями, основами міжнародного права та крос-культурних комунікацій тощо. Як бачимо, сучасне життя диктує свої умови: виникає нагальна потреба в підготовці фахівців нового типу, здатних до креативності, неординарності, які мають широкі знання й практичні навички та відкриті до самодосконалення, саморозвитку й самостійності в подальшому навчанні.

Педагогічними умовами розвитку мотивації студентів під час вивчення іноземних мов є використання таких методичних прийомів, які реалізують основні положення проблемного та контекстного навчання. Додадуть ефективності ситуаційні ігри, командна робота над певним завданням чи проектом, залучення до проведення занять іноземних фахівців тощо.

Процес мотивації в навчанні є безперервним і поетапним: вивчення одного матеріалу є сходинкою до вищого рівня:

До основних методичних прийомів, які доцільно використовувати педагогу в навчальному процесі з метою розвитку мотивації студентів, можна віднести:

1) *комунікативну атаку* – метод швидкого включення, мобілізації аудиторії до навчання; зацікавлення, дія якого ґрунтується на активізації емоційної сфери; комунікативна атака дає найбільший ефект на вступно-мотиваційному етапі (на початку вивчення дисципліни, теми, заняття);

2) *доведення та переконання* – активізація вольових зусиль студентів через пояснення їм необхідності навчального матеріалу для життєдіяльності; цей метод особливо продуктивний у дорослій аудиторії, за умови появи сумнівів слухачів стосовно якогось питання, висунення критичних зауважень;

3) *сугестію (навіювання)* – цей метод полягає в опосередкованому формуванні думки про необхідність навчання через апеляцію до підсвідомості студентів. Навіювання досягається за допомогою таких прийомів: періодичне повторення однієї і тієї самої думки; висування вимог до бажаної емоційної реакції слухачів;

4) *метод долання перешкод*, який обумовлює активізацію розумової діяльності студентів через створення спеціальних умов виконання завдань. Прийоми застосування цього методу: завдання на вирішення певних навчальних задач, ситуацій, виконання тестів, які неможливо виконати без вивчення матеріалів теми; стимулювання часом (обмеженість у часі чи винагорода за швидкість); удавана недовіра до слухачів (підкреслюється складність завдання й низька ймовірність його виконання тощо);

5) *метод делегування* – залучення студентів до будь-якого етапу управління процесом навчання, потребує свідомості, відповідальності та зрілості студентів, їх здатності до самоорганізації, вдалого керівництва з боку викладача; звертання за порадою до аудиторії; формування почуття

«ми»; спільне планування навчання (відбір змісту; форм і методів навчання, контролю);

б) *метод закріплення позитивного враження* – спосіб мотивації та стимулювання подальшої самостійної роботи студентів, підтримки їх позитивного враження від заняття, теми, дисципліни, викладача. Найчастіше застосовується на завершальному етапі мотиваційного циклу. Можливі прийоми: узагальнення основних думок, підведення підсумків, резюме: заклик до дії («запрошення» до подальшого вивчення теми), комплімент слухачам, ефектна цитата (примушує замислитися над її змістом); нагнітання й кульмінації – розрядження (на кінець залишається найважливіше); встановлення зв'язку з попередніми й наступними темами (включається асоціативне запам'ятовування); «навчальне коло» – повторення початку заняття, але на більш глибокому рівні (наприклад, те саме питання, але слухачі самі знаходять відповідь) [1, 146].

У контексті мотивації до професійної діяльності повчальними є слова Джеффа О'Лірі «Перемоги вчать наївних, а поразки – мудрих; успіхи дають одиниці уроків, а невдачі – тисячі». Концентрація зусиль, цілеспрямованість, здатність приймати неординарні рішення, адекватне ставлення до тимчасових невдач і поразок, уміння знайти зерно істини в негативному допомагають примусити досвід інших працювати на здійснення власних планів і цілей.

Попит на професійно-якісно підготовлений персонал сфери туристичного бізнесу, зокрема міжнародного, характерний не лише для України, але й для країн популярних туристичних дестинацій, наприклад, Туреччини, де вся індустрія туризму докладає зусиль для задоволення зростаючих потреб споживача. Відповіддю на питання якісної підготовки та мотивації студентів, які навчаються за напрямом підготовки «туризм», професор Школи туризму та готельного господарства Університету Бількент (м. Анкара, Туреччина) А. Колінз (Collins Ayşe Bas) вважає впровадження нових технологій навчання, аналіз потреб споживача, дієве поєднання академічного та практичного досвіду, вивчення кількох іноземних мов тощо [7, 157].

Основний акцент освітніх програм навчальних закладів туристичного спрямування в Гонконгу спрямований на здобуття студентами технічних, експлуатаційних і професійних навичок, необхідних для роботи у сфері гостинності. Практична підготовка теж відіграє важливу роль: до закінчення терміну навчання студенти зобов'язані пропрацювати в туристичній галузі протягом тривалого проміжку часу (від шести місяців і

більше). При цьому самі студенти вважають і позитивно сприймають той факт, що їх добросовісне ставлення до роботи більшою мірою буде оцінене туристами, аніж менеджерами. До циклу теоретичної підготовки обов'язково входять: культурний туризм (англ.: cultural tourism), еко-туризм (англ.: eco-tourism) та туризм за програмою «культурна спадщина» (англ.: heritage tourism) [8, 142].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Узагальнення результатів аналізу науково-методичної літератури з проблеми формування мотивації студентів, подальша діяльність яких пов'язана з туристичною галуззю, вивчення досвіду вітчизняних і зарубіжних навчальних закладів, а також власний досвід роботи дозволили визначити такі педагогічні умови розвитку мотивації під час підготовки фахівців для сфери туризму:

- розробка та включення в зміст навчальних дисциплін комунікативно-дієвих ситуацій;
- збільшення частки практичного навчання за рахунок ознайомчих практик і стажувань на підприємствах туристичної сфери як у межах своєї країни, так і за кордоном;
- професійно-орієнтоване навчання під час організації освітніх турів до інших країн, у процесі яких у потенційного студента в рамках особистого досвіду подорожей, навчання за освітніми програмами обміну формується первинна професійна мотивація до роботи у сфері туризму;
- допомога випускникам у плануванні кар'єри із залученням успішних випускників минулих років;
- залучення студентів до науково-дослідницької діяльності;
- застосування в навчальному процесі тренінгових занять, ділових і ситуаційних ігор;
- організація колективної (командної) роботи студентів у формі вирішення індивідуальних і групових завдань;
- включення до плану виховної роботи заходів, спрямованих на оволодіння студентами культурою поведінки в міжособистісному й професійному спілкуванні в крос-культурному просторі тощо.

Таким чином, туристична освіта сьогодні потребує значної уваги, наукового підходу та ретельного аналізу можливостей формування якісної системи професійних знань, умінь і навичок майбутнього фахівця сфери туризму.

Особлива увага повинна приділятися спільній роботі педагогічних працівників і представників сфери туризму. Навчальні заклади повинні створювати та впроваджувати протягом усього терміну навчання такі

педагогічні умови, які сприятимуть розвитку мотивації студентів і їх подальшій конкурентоздатності на внутрішньому та міжнародному ринках туристичних послуг.

Перспективи дослідження мотивації студентів вбачаємо в подальшому вивченні педагогічних умов організації навчального процесу майбутніх фахівців сфери туризму із залученням керівників вищої та середньої ланки підприємств туристичної індустрії та збільшенням терміну проходження практики чи стажування студентів у готельно-ресторанних комплексах національного й міжнародного рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вергасов В. М. Активизация мыслительной деятельности студента в высшей школе / В. М. Вергасов. – К. : Вища школа, 1979. – 216 с.
2. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции [Электронный ресурс] / А. Н. Леонтьев. – Режим доступа : http://bookap.info/clasik/leontev_potrebnosti_motivy_i_emotsii/gl2.shtm.
3. Лісіцин В. Д. Мотивація студентів під час навчання у ВНЗ та шляхи її підвищення / В. Д. Лісіцин // Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький : ХІСТ Університету «Україна», 2012. – С. 171–173.
4. Лучанінова О. Проблема мотивації студентів ВНЗ до навчально-професійної діяльності [Електронний ресурс] / О. Лучанінова, І. Сталь. – Режим доступа : <http://conferences.neasmo.org.ua/node/762>.
5. Мартинова Т. М. Особливості системи ціннісних орієнтація студентів з різною мотивацією вибору дослідження / Т. М. Мартинова // Социс. – 2004. – № 3. – С. 27–31.
6. Обуховский К. Галактика потребностей. Психология влечения человека / К. Обуховский. – СПб. : Изд-во «Речь» 2003. – 296 с.
7. Collins A. B. Are We Teaching What We Should? Dilemmas and Problems in Tourism and Hotel Management Education / Ayse Bas Collins // Tourism Analysis. – 2002. – Vol. 7. – P. 151–163.
8. Shin Seoung-Hoon Degree of motivation of international hospitality students in their work place / Seoung-Hoon Shin, Timothy Jeonglyeol Lee // Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education, 2011. – Vol. 10 (1). – P. 135–144.

РЕЗЮМЕ

Чикалова М. Н. Педагогические условия развития мотивации студентов при подготовке специалистов для сферы международного туризма.

Статья посвящена актуальности определения педагогических факторов, влияющих на развитие мотивации студентов, обучающихся по направлению «Туризм» в высших учебных заведениях. Приведены примеры мотивации студентов в некоторых зарубежных учебных заведениях. Проанализированы мотивы обучения студентов, а также основные методические приемы содействия развитию мотивации с учетом специфики будущей профессии. Рассмотрены отдельные эффективные стимулы к совершенствованию знаний и навыков студентов. Подчеркнута роль иностранных языков в будущей профессиональной деятельности специалистов сферы международного туризма. Определены перспективы дальнейших научных исследований по данной проблеме.

Ключевые слова: педагогические условия, мотивация, международный туризм, туристское образование, теоретическое обучение, практическая подготовка.

SUMMARY

Chykalova M. Pedagogical Principles of Motivation Development of the students majoring in international tourism.

The article aimed to investigate students' levels of motivation to work in the hospitality industry. It is devoted to the determination of educational factors that influence the motivation development of the students majoring in Tourism. Motivation is of particular interest to those who are involved into educational process, as it plays the crucial role in student learning.

One of the fundamental purposes of the people working in various profession groups is to continue their career development by obtaining important positions in the relevant enterprises. For some people, career is a profession chosen for life and some see career as climbing the stairs of a company. The tourism industry provides many opportunities for well-qualified people at international level. There is a growing demand for professionally educated and trained staff in the field of International Tourism. That is why the effectiveness of motivation in tourism education plays an important role nowadays. The recommendations given in the article are intended to improve the motivation in educational process using the following pedagogical principles: arranging practical training or internship for the students majoring in tourism both on domestic and international levels; professionally-oriented learning by organizing study tours to other countries; participating in educational exchange programs; assistance of successful graduates of previous years to the graduates in their future career; involvement of students in research activities etc. One of the main reasons for students to learn hospitality industry is that they can gain work experience during or after their study. The reasons of applying the Department of Tourism include the following motivational factors: job opportunity, popularity, attractiveness, overseas internship/practice destinations and career.

The analysis of students learning motivation and basic techniques of promoting motivation with regard to the specific future career is done. The role of foreign languages in the future career of international tourism specialists is emphasized.

Need for an improved mix between the academic and practical experience are highlighted in the article. Particular attention should be given to joint activity of the faculty staff and the tourism industry representatives. Prospects for the study of students' motivation on national and international levels are worthy of investigation.

Key words: pedagogical principles, motivation, international tourism, tourism education, academic training, internship, practical training.

УДК 378.011.31+371.38

Г. О. Шишкін

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗНАНЬ

Стаття присвячена психолого-педагогічним проблемам формування готовності студентів технологічних спеціальностей педагогічних університетів до застосування інтегрованих знань у педагогічній діяльності. Обґрунтовується необхідність інтеграції знань дисциплін фундаментальної та фахової підготовки випускників. Пропонується модель і методи формування готовності майбутніх